

**پیش‌بینی تعلل‌گرایی تحصیلی بر اساس الگوهای ارتباطی خانواده
با نقش میانجی‌گر سبک‌های هویت**

**The prediction of academic procrastination based on
family communication pattern with mediating role of
identity styles in students**

S. Sadati Firozabadi, Ph.D.

دکتر سمیه ساداتی فیروزآبادی*

GH. Moltafet, Ph.D.

دکتر قوام ملتفت**

M. Tondro, M.A.

مسلم تندرو***

چکیده

تعلل‌گرایی تحصیلی به تأخیر ارادی در انجام دادن تکالیف و موکول کردن آن تکالیف به زمان دیگری اشاره دارد. تأثیر عوامل بافتی و شخصیتی بر تعلل‌گرایی در تحقیقات زیادی مورد کنکاش قرار گرفته است. مسأله پژوهش حاضر این است که آیا الگوهای ارتباطی خانواده و سبک‌های هویت قادر به پیش‌بینی تعلل‌گرایی تحصیلی است. لذا هدف پژوهش، پیش‌بینی تعلل‌گرایی تحصیلی بر اساس ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی‌گر سبک‌های

---

*. استادیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شیراز

**. استادیار گروه روانشناسی دانشگاه یاسوج

***. کارشناس ارشد تحقیقات آموزشی دانشگاه یاسوج

پیش‌بینی تعلل‌گرایی تحصیلی بر اساس الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی‌گر سبک‌های هویت

هویت می‌باشد. بدین منظور پژوهش حاضر با روش توصیفی از نوع همبستگی و خاصه تحلیل مسیر انجام گرفت. نمونه مورد مطالعه شامل ۳۰۲ (۱۶۸ دختر و ۱۳۴ پسر) دانش‌آموز در مقطع دبیرستان بخش مشهد مرغاب بود که به صورت تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. ابزارهای مورد استفاده در پژوهش شامل پرسشنامه تعلل‌گرایی تحصیلی نسخه دانش‌آموز سولومون و راث‌بلوم (۱۹۸۴)، پرسشنامه تجدید نظر شده الگوهای ارتباطی خانواده کوثرنر و فیتزپاتریک (۲۰۰۲، ۲۰۰۴) و پرسشنامه سبک‌های هویت برزونسکی (۱۹۸۹) بود. سپس داده‌ها با روش تحلیل مسیر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد که جهت‌گیری گفت و شنود به صورت مثبت (۰/۱۷) و جهت‌گیری همنوایی به صورت منفی (۰/۳۶-)، تعلل‌گرایی تحصیلی را پیش‌بینی می‌کنند. در مجموع نتایج حاکی از آن بود اثر الگوهای ارتباطی خانواده بر تعلل‌ورزی از سبک هویت اطلاعاتی می‌گذرد. به عبارتی هویت اطلاعاتی مکانیسم ارتباط بین الگوهای ارتباطی خانواده و تعلل‌ورزی را روشن می‌کنند.

واژه-کلیدها: تعلل‌گرایی تحصیلی، الگوهای ارتباطی خانواده، سبک‌های هویت.

Abstract

Procrastination refer to do delay doing something until a have time because you do not want to do it, because you are lazy. Many studies have addressed the effect of contextual factors and personality traits on procrastination. The problem statement was that family pattern communication and identity styles can predict academic procrastination. This purpose of the study was to prediction of academic procrastination based on family communication pattern with mediating role of identity styles among students. The present study was done with correlational design specially with path analysis method. Sample included 302 (168 girls & 134 boys) high school students in sector of Mashhad Morghab who were selected via random cluster sampeling method. Tools used in research: Procrastination Assessment Scale-Student (PASS) Solomon & Rothblum(1984), Revised Family Communication Pattern(RFCP) Koerner & Fitzpatrick (2002) and Identity Style Inventory (ISI-6G) Berzonsky (1989). Then data through path analysis were analyzed. The results

showed that conversation orientation positively (0.17) and conformity orientation negatively (-0.36) can predict procrastination. In sum, the results showed that family pattern communication had effect on academic procrastination through informative identity. In another words informative processing could explain the mechanism of the effects of family pattern communication on academic procrastination.

Keywords: academic procrastination, family communication pattern, identity Styles.

Contact information: somayesadati@ut.ac.ir

***

مقدمه

زندگی تحصیلی از مهم‌ترین دوره‌های زندگی فرد است که بر تربیت و یادگیری ثمربخش و موفقیت‌آمیز فرد تأثیر می‌گذارد و در آنجا لیاقت‌ها و توانایی‌ها به بار می‌نشیند و پیشرفت‌های علمی حاصل می‌شود. اما در زندگی روزانه تحصیلی، دانش‌آموزان با انواع چالش‌ها، موانع و فشارهای خاص این دوره از جمله نمرات ضعیف، تنیدگی، حرمت خود پایین، تعلل و کاهش انگیزش مواجه می‌شوند که برخی از دانش‌آموزان در برخورد با این موانع و چالش‌ها موفق عمل می‌کنند اما گروهی دیگر از دانش‌آموزان در این زمینه ناموفق هستند (دهقانی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱). یکی از مهمترین این عوامل تأثیرگذار بر زندگی تحصیلی دانش‌آموزان تعلل‌گرایی تحصیلی است. واژه "تعلل" را همچنین معادل تبلی، سهل‌انگاری و به‌تعویق انداختن می‌نامند. این واژه از پسوند لاتین "pro" به معنی "به‌پیش"، "به‌جلو" و "crastinus" به معنی "فردا" تشکیل شده است. تعلل با توجه به پیچیدگی، مؤلفه‌های شناختی، عاطفی و رفتاری آن نمودهای گوناگونی دارد که شامل تعلل عمومی^۱، تعلل تصمیم‌گیری^۲، تعلل روان‌رنجورانه^۳، تعلل وسواس‌گونه^۴ و تعلل‌گرایی تحصیلی^۵ می‌شود. از میان همه نمودهای تعلل، آنچه در میان دانش‌آموزان به‌عنوان مهمترین علل شکست یا فقدان موفقیت فراگیران در یادگیری و دستیابی به برنامه‌های پیشرفت تحصیلی ذکر شده است، تعلل‌گرایی تحصیلی می‌باشد (بالکس و دورو، ۲۰۰۹).

سولومون و راث‌بلوم (۱۹۸۴) تعلل‌گرایی تحصیلی را در به تأخیر انداختن وظایف تحصیلی

پیش‌بینی تعلل‌گرایی تحصیلی بر اساس الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی‌گر سبک‌های هویت

تعریف می‌کنند. فراری (۱۹۹۱؛ به نقل از بالکیس و دورو، ۲۰۰۹) تعلل‌گرایی تحصیلی، را تمایل غالب و همیشگی فراگیران برای به تعویق انداختن فعالیت‌های تحصیلی تعریف نموده‌اند، که تعلل موجب درجات بالایی از اضطراب و افسردگی در دانش‌آموزان می‌شود و حرمت خود او را پایین می‌آورد. عوامل متعددی منجر به ایجاد تعلل‌گرایی تحصیلی در دانش‌آموزان می‌شود. از جمله این عوامل بافت خانوادگی و شیوه‌های ارتباطی خانواده‌ها با فرزندان، ویژگی‌های شخصیتی والدین و خود دانش‌آموزان، سبک‌های هویت و سبک تفکر دانش‌آموزان می‌باشد.

یکی از مهمترین عوامل اثرگذار بر تعلل‌گرایی تحصیلی دانش‌آموزان، الگوهای ارتباطی خانواده است. این سازه امروزه به عنوان سازه جدید برگرفته از سبک‌های والدگری^۶ می‌باشد. در مدل الگوهای ارتباطی خانواده^۷ دو بعد گفت‌و شنود و همنوایی وجود دارند. در جهت‌گیری گفت‌و شنود فرزندان تشویق می‌شوند تا در مورد مسائل مختلف به تفکر پرداخته و در مورد آن به بحث و گفتگو بپردازند، در حالی که جهت‌گیری همنوایی به هماهنگی اعضای خانواده و اجتناب از تعارض‌ها و مجادله‌ها اشاره می‌کند. نتایج تحقیقات پیکل، کاپلان و رید (۲۰۰۲)؛ فراری، جانسون و مک کون (۱۹۹۵)؛ راث‌بلوم و همکاران (۱۹۸۶)؛ فراست، لاهارت و روزنبلات (۱۹۹۱)؛ اسپوکاس (۲۰۰۷)؛ ابار، کارتر و وینسلر (۲۰۰۹)؛ علی‌مدد (۱۳۸۸) و دیویس (۱۹۹۹) نشان دادند که بعد کنترل از ابعاد فرزند پروری می‌تواند به صورت مثبت و معناداری باعث افزایش تعلل‌گرایی تحصیلی شود و برعکس بعد محبت سبب کاهش تعلل‌گرایی تحصیلی می‌شود.

از دیگر عوامل مهم تأثیرگذار بر تعلل‌گرایی تحصیلی دانش‌آموزان، سبک‌های هویتی دانش‌آموزان می‌باشد که این سبک‌های هویتی متأثر از بافت تربیتی خانواده می‌باشد. از دیدگاه برزونسکی (۱۹۹۰؛ به نقل از هیدر، ۲۰۰۱) سبک هویت به این معناست که چگونه افراد به جستجو، پردازش و ارزیابی اطلاعات مربوط به خود می‌پردازند و از آن استفاده می‌کنند. سه سبکی که برزونسکی به آن پرداخته که شامل سبک هویت اطلاعاتی، سبک هویت هنجاری^۸ و سبک هویت اجتنابی / سردرگم^۹ می‌باشد. افراد دارای سبک‌های هویت اطلاعاتی، آگاهانه و فعالانه

پیش‌بینی تعلل‌گرایی تحصیلی بر اساس الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی‌گر سبک‌های هویت

به جستجوی اطلاعات و ارزیابی آنها پرداخته و از اطلاعات مناسب بهره می‌گیرند. افراد دارای سبک هویت هنجاری، در تصمیم‌گیری‌های مهم و ابراز عقاید با انتظارات، دستورات گروه‌های مرجع و افراد مهم هم‌نوا شده و به‌طور فعال به جستجو و ارزیابی اطلاعات نمی‌پردازند، بلکه تلاش آنها در این است که از ساختار هویتی موجود که بدون تحقیق و اکتشاف به‌دست آورده‌اند، دفاع کنند. افراد دارای سبک‌های هویت اجتنابی/ سردرگم، غالباً فاقد قدرت تصمیم‌گیری بوده و تصمیم‌گیری‌هایشان به تعلل و مسامحه می‌انجامد، عملکرد این افراد بر روی تکالیف بسیار ضعیف بوده و معمولاً تکالیف را بدون اینکه کامل کنند، رها می‌کنند. پژوهش‌های انجام شده در زمینه ارتباط هویت و تعلل نتایج متفاوتی را گزارش کرده‌اند، به این صورت که بعضی پژوهش‌ها رابطه معنادار و بعضی عدم رابطه معنادار را بین آنها نشان داده‌اند. در پژوهشی برزونسکی (۱۹۹۸) به بررسی رابطه سبک‌های هویتی و اهداف تحصیلی پرداخته است، که نتایج نشان داد که دانشجویان دارای سبک هویت اجتنابی/ سردرگم، اهداف تحصیلی پایداری نداشته و منتظر تجربه شکست هستند. اما افرادی که سبک هویت اطلاعاتی را به کار می‌برند، برای تحقق اهداف آینده خود طرح‌های دقیقی دارند. نوجوانانی که سبک هویت هنجاری دارند، نسبت به موضوعات مرتبط به هویت خود به‌صورت واکنشی عمل کرده و مطابق با تجویزها و انتظارات گروه‌های مرجع و دیگران خاص رفتار می‌نمایند. در پژوهشی دیگر برزونسکی و کاک (۲۰۰۵) به این نتیجه دست یافتند که تفاوت معناداری بین سه سبک هویت و عملکرد تحصیلی دانشجویان وجود ندارد.

در راستای پژوهش‌های انجام شده، پژوهش حاضر خواستار پیش‌بینی تعلل‌گرایی تحصیلی بر اساس الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی‌گرایانه سبک‌های هویت می‌باشد. لذا پژوهش حاضر در صدد پاسخگویی به این پرسش‌ها است که آیا الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی‌گرایانه سبک‌های هویت قادر به پیش‌بینی تعلل‌گرایی تحصیلی دانش‌آموزان است؟

روش

جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری: جامعه آماری این پژوهش شامل همه دانش‌آموزان

پیش‌بینی تعلل‌گرایی تحصیلی بر اساس الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی‌گر سبک‌های هویت

دختر و پسر دوره متوسطه بخش مشهدمرغاب در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ بوده است. که بر طبق آمار اخذ شده از اداره آموزش و پرورش بخش مشهدمرغاب، تعداد این افراد ۱۴۰۰ نفر می‌باشند. تعداد گروه نمونه ۳۰۲ نفر (۱۶۸ دختر و ۱۳۴ پسر) انتخاب شد. نمونه‌گیری از این جامعه با استفاده از روش تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انجام گرفت. پس از هماهنگی لازم با مسئولان مرتبط و جلب مشارکت و همکاری آزمودنی‌ها و بیان اهداف پژوهش برای آنان، پرسشنامه‌های تعلل‌گرایی تحصیلی، الگوهای ارتباطی خانواده و سبک‌های هویتی به‌طور همزمان میان آنها توزیع، و از آنها خواسته شد که تمام ماده‌های آزمون را با دقت بخوانند و پرسشنامه‌ها را تکمیل کنند. لازم به ذکر است که پاسخدهی به گویه‌ها محدودیت زمانی نداشت. برای جمع‌آوری داده‌های پژوهش حاضر سه ابزار استفاده شد که در ادامه به معرفی آنها پرداخته شده است.

ابزار پژوهش:

پرسشنامه تعلل‌گرایی تحصیلی نسخه دانش‌آموز^۱ (سولومون و راث‌بلوم، ۱۹۸۴): برای سنجش تعلل‌گرایی تحصیلی از پرسشنامه ۲۷ گویه‌ای سولومون و راث‌بلوم (۱۹۸۴) استفاده شد. این مقیاس، تعلل‌گرایی تحصیلی را در سه حوزه آماده شدن برای امتحان (سؤالات ۱ تا ۶)، آماده کردن تکالیف درسی (سؤالات ۹ تا ۱۷)، و آماده کردن مقالات پایان نیم‌سال تحصیلی (سؤالات ۲۰ تا ۲۵)، مورد بررسی قرار خواهد داد. نحوه پاسخدهی به گویه‌ها بر طبق مقیاس لیکرت، به ترتیب نمره‌های ۱ تا ۴ تعلق خواهد گرفت این پرسشنامه در سال ۱۳۸۶ توسط جوکار و دلاورپور به فارسی ترجمه شده که قابلیت اعتماد^{۱۱} و درستی آزمایی^{۱۲} آن به ترتیب ۰/۸۸ و ۰/۶۱ به دست آمده است. همچنین در پژوهش حاضر به منظور بررسی قابلیت اعتماد از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان آن ۰/۷۴ به دست آمد که این نتیجه حاکی از قابلیت اعتماد مطلوب پرسشنامه ذکر شده می‌باشد. همچنین برای بررسی قابلیت اعتماد در پژوهش حاضر از روش تحلیل عاملی استفاده شد که میزان آن ۰/۷۶ به دست آمد که بیانگر آن است که پرسشنامه ذکر شده دارای قابلیت اعتماد مطلوبی است.

پرسشنامه الگوهای ارتباطی خانواده^{۱۳} (کوئرنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲): برای تعیین ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده از پرسشنامه تجدیدنظر شده الگوهای ارتباطی خانواده (کوئرنر و

پیش‌بینی تعلل‌گرایی تحصیلی بر اساس الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی‌گر سبک‌های هویت

فیتزپاتریک، ۲۰۰۲) استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۲۶ گویه پنج‌گزینه‌ای از کاملاً موافقم (نمره ۵) تا کاملاً مخالفم (نمره ۱) می‌باشد. ۱۵ گزاره اول مربوط به جهت‌گیری گفت‌و شنود و ۱۱ گزاره بعدی مربوط به جهت‌گیری هم‌نوایی می‌باشد. نمره بیشتر در هر یک از مقیاس‌ها بدان معنی است که الگوی ارتباطی خانواده مبتنی بر آن جهت‌گیری می‌باشد. برای قابلیت اعتماد این ابزار در بررسی‌های انجام شده، میانگین مقدار آلفای کرونباخ ۰/۸۹ (دامنه ۰/۹۲ تا ۰/۸۴) برای بعد گفت و شنود، ۰/۷۹ (دامنه ۰/۸۴ تا ۰/۷۳) برای هم‌نوایی ضریب قابلیت اعتماد به روش بازآزمایی، ۰/۹۹ برای وضعیت گفت و شنود، (۰/۷۳ تا ۰/۹۳) برای وضعیت هم‌نوایی گزارش شده است. کوئرنر و فیتزپاتریک (۲۰۰۲) این پرسشنامه را دارای قابلیت اعتماد مطلوبی از هر سه دیدگاه محتوایی، ملاکی و سازه و قابلیت اعتماد (آلفای کرونباخ و بازآزمایی) می‌دانند. همچنین کورش‌نیا (۱۳۸۵) ضریب قابلیت اعتماد این ابزار را به روش آلفای کرونباخ برای بعد گفت و شنود ۰/۸۷ و برای بعد هم‌نوایی ۰/۸۱ گزارش نموده است. کورش‌نیا با استفاده از روش تحلیل عاملی و همسانی درونی، قابلیت اعتماد مطلوبی برای این ابزار گزارش نموده است. همچنین در پژوهش حاضر به منظور بررسی قابلیت اعتماد از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان آن ۰/۷۷ به دست آمد که این نتیجه حاکی از قابلیت اعتماد مطلوب پرسشنامه ذکر شده می‌باشد. همچنین برای بررسی قابلیت اعتماد در پژوهش حاضر از روش تحلیل عاملی استفاده شد که میزان آن ۰/۸۱ به دست آمد که بیانگر آن است که پرسشنامه ذکر شده دارای قابلیت اعتماد مطلوبی است.

پرسشنامه سبک هویت برزونسکی^{۱۴} (برزونسکی، ۱۹۸۹): پرسشنامه سبک‌های هویتی در سال ۱۹۸۹ توسط برزونسکی ساخته شد، این ابزار شامل ۴۰ عبارت خبری است که برای سبک هویت اطلاعاتی ۱۱ سؤال، سبک هویت هنجاری ۹ سؤال، سبک هویت اجتنابی / سردرگم ۱۰ سؤال و برای مقیاس تعهد نیز ۱۰ سؤال می‌باشد. عبارت این مقیاس بر اساس لیکرت پنج درجه‌ای می‌باشد. برزونسکی (۱۹۸۹) ضریب قابلیت اعتماد هر یک از خرده‌مقیاس‌های سبک هویت اطلاعاتی، هنجاری و اجتنابی / سردرگم را به ترتیب ۰/۶۲، ۰/۶۶ و ۰/۷۳ گزارش کرده است. در ایران نیز فارسی‌نژاد (۱۳۸۳) قابلیت اعتماد سازه این آزمون را توسط روش تحلیل

پیش‌بینی تعلل‌گرایی تحصیلی بر اساس الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی‌گر سبک‌های هویت

عاملی مورد بررسی قرار داد، که اندازه کفایت نمونه‌برداری ۰/۷۵ بود. همچنین در پژوهش حاضر به منظور بررسی قابلیت اعتماد از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان آن ۰/۸۱ به دست آمد که این نتیجه حاکی از قابلیت اعتماد مطلوب پرسشنامه ذکر شده می‌باشد. همچنین برای بررسی قابلیت اعتماد در پژوهش حاضر از روش تحلیل عاملی استفاده شد که میزان آن ۰/۷۸ به دست آمد که بیانگر آن است که پرسشنامه ذکر شده دارای قابلیت اعتماد مطلوبی است.

داده‌ها یافته‌ها

یافته‌های موجود در جدول شماره (۱) ماتریس همبستگی متغیرها در حجم نمونه مورد مطالعه، نشان دهنده ارتباط بین متغیرهای برون‌زاد، میانجی‌گرایانه و درون‌زاد مدل است که مجوز لازم برای انجام تحلیل‌های آماری بعدی را فراهم ساخته است.

جدول ۱: نتایج ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیر	گفت و شنود	همنوایی	هویتی اطلاعاتی	هویتی اجتنابی	هویتی هنجاری	تعلل‌گرایی تحصیلی
گفت و شنود	۱					
همنوایی	۰/۰۶	۱				
هویتی اطلاعاتی	۰/۲۵**	۰/۵۵**	۱			
هویتی اجتنابی	۰/۱۴*	۰/۲۹**	۰/۳۶**	۱		
هویتی هنجاری	۰/۰۴	۰/۱۱	۰/۱۴*	۰/۱۰	۱	
تعلل‌گرایی	۰/۱۰	-۰/۳۶**	-۰/۲۹**	-۰/۱۸**	-۰/۱۳*	۱

$P < 0.01$ **

$P < 0.05$ *

همان‌طور که در جدول بالا مشاهده می‌گردد جهت‌گیری همنوایی و سبک هویتی اطلاعاتی به صورت منفی با تعلل‌گرایی تحصیلی دانش‌آموزان رابطه دارند و جهت‌گیری گفت و شنود به صورت مثبت با تعلل‌گرایی تحصیلی دانش‌آموزان رابطه دارند. با توجه به اینکه هدف پژوهش حاضر بررسی نقش میانجی‌گرایانه سبک‌های هویت در رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده و تعلل‌گرایی تحصیلی می‌باشد، در جدول شماره (۳) ضرایب مستقیم،

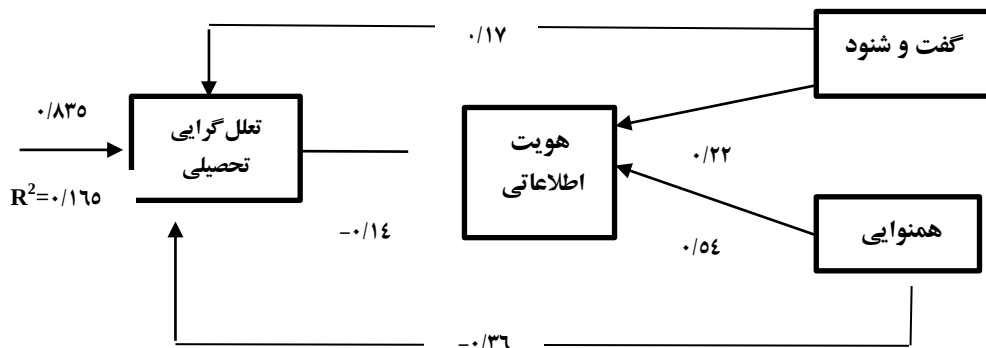
پیش‌بینی تعلل‌گرایی تحصیلی بر اساس الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی‌گر سبک‌های هویت

غیرمستقیم و کل متغیرهای پژوهش همراه با سطح معناداری آنها آورده شده است.

جدول ۳: میزان تأثیر مستقیم، غیر مستقیم و کل متغیرهای مستقل و میانجی‌گرایانه بر تعلل‌گرایی تحصیلی

متغیرها	انواع تأثیر		
	مستقیم	غیر مستقیم	کل
همنوایی	-۰/۳۶	-۰/۰۷۵	-۰/۴۴۰
گفت و شنود	۰/۱۷	-۰/۰۳۵	۰/۱۰۴
هویت اطلاعاتی	-۰/۱۴۰	-	-۰/۱۴۰

بر اساس نتایج حاصل از پژوهش در جدول شماره (۳) در مجموع جهت‌گیری همنوایی، سبک هویت اطلاعاتی و جهت‌گیری گفت‌و شنود به ترتیب بیشترین تأثیر را بر تعلل‌گرایی تحصیلی دانش‌آموزان داشته است. با توجه به ضریب تأثیر متغیر همنوایی (-۰/۴۴۰)، و سبک هویت اطلاعاتی (-۰/۱۴۰) می‌توان گفت که تأثیر آن به صورت کاهنده است. اثر غیرمستقیم همنوایی ۰/۰۷۵ و اثر غیرمستقیم گفت‌و شنود ۰/۰۳۵ می‌باشد. در ضمن میزان واریانس تبیین شده رضایت از زندگی در مدل ۱۶/۵ می‌باشد. در این راستا، شکل شماره (۱) مدل نهایی را نشان می‌دهد.

شکل ۱: مدل نهایی پژوهش

لازم به ذکر است شاخص‌های $RMSEA^{15}$ و GFI^{16} و میزان تناسب را نشان می‌دهد که شاخص $RMSEA$ هر چه نزدیک به صفر باشد نشانگر برازش بهتر مدل است و سایر شاخص‌ها

پیش‌بینی تعلل‌گرایی تحصیلی بر اساس الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی‌گر سبک‌های هویت

اگر بالای ۰/۹۰ باشد نشانگر برازش بهتر مدل دارد. در جدول شماره (۴) شاخص‌های برازش مدل آورده شده است.

جدول ۴: مشخصه‌های برازش مدل

RMSEA	GFI	NFI	CFI
۰/۰۶	۰/۹۱	۰/۸۹	۰/۹۰

با توجه به مشخصه‌های نکویی برازش که در جدول شماره (۴) گزارش شده مدل مذکور از سطح برازش نسبتاً خوبی برخوردار است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده و تعلل‌گرایی تحصیلی با نقش میانجی‌گرایانه سبک‌های هویت در دانش‌آموزان دبیرستانی انجام گرفته است که نتایج حاکی از آن بود که ۱۶/۵ درصد واریانس تعلل‌ورزی توسط متغیرهای پژوهش پیش‌بینی می‌شود. به این صورت که جهت‌گیری گفت‌و شنود از ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده به صورت مثبت و جهت‌گیری هم‌نواپی به صورت منفی تعلل‌گرایی تحصیلی دانش‌آموزان را پیش‌بینی می‌کند. یافته‌های این پژوهش با نتایج تحقیقات پیکل و همکاران، ۲۰۰۲؛ فراری و همکاران، ۱۹۵؛ راث‌بلوم و همکاران، ۱۹۸۶؛ فراست و همکاران، ۱۹۹۱؛ ویسیو، ۱۹۹۲ و دیدیس، ۱۹۹۹ که در آنها بعد کنترل همبستگی مثبتی با تعلل‌گرایی تحصیلی داشته است، ناهم‌سوست و با نتایج تحقیقات اساسی (۱۳۹۰) هم‌سو می‌باشد. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که در خانواده‌های با جهت‌گیری گفت‌و شنود برعکس جهت‌گیری هم‌نواپی، فرزندان احساس می‌کنند مورد پذیرش خانواده هستند و در مواجهه با چالش‌ها و مسائل مختلف از جمله تعلل‌گرایی تحصیلی، نظر و ایده‌های آنها از ارکان تصمیم‌گیری در خانواده است. بنابراین از مواجهه شدن با مسائل چالش‌انگیز از جمله تعلل‌گرایی تحصیلی واهمه ندارند و توانایی تاب‌آوری و انطباق مناسبی با چالش‌ها و پیامدهای تعلل‌گرایی تحصیلی دارند. بنابراین می‌توان انتظار داشت جهت‌گیری گفت و شنود پیش‌بینی‌کننده مثبت تعلل‌گرایی تحصیلی باشد.

پیش‌بینی تعلل‌گرایی تحصیلی بر اساس الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی‌گر سبک‌های هویت

همچنین بر طبق نظریه خودتعیینی دسی و رایان (۱۹۹۱) می‌توان این نتیجه را اینگونه تبیین کرد که فراهم کردن پاداش بیرونی برای انجام یک فعالیت توسط فرد به قدری جذاب است، که انگیزه درونی او برای اقدام به آن کار را پایین می‌آورد (سنکال و همکاران، ۱۹۹۵). به دلیل اینکه در فرهنگ ما فعالیت‌های تحصیلی را با تقویت‌کننده‌های بیرونی همراه می‌کنیم، انگیزه درونی برای انجام تکالیف تحصیلی را به تدریج در فرزندان پایین می‌آوریم. در حالیکه در بافت خانواده آزادی عمل نسبت به انتخاب فعالیت را به آنها بدهیم دیگر سراغ فعالیت‌های تحصیلی نخواهند رفت و در نتیجه زمینه تحصیلی، تعلل نشان می‌دهند. نتایج پژوهش‌های صورت گرفته در فرهنگ‌های دیگر همچون نایمک، لینچ و ونستینکیست (۲۰۰۶) و سنکال، کستر و والرند (۱۹۹۵) انگیزه درونی را در مقابل انگیزه بیرونی عامل اثرگذاری بر تعلل‌گرایی تحصیلی می‌دانند. با این وجود به نظر می‌رسد دانش‌آموزان ایرانی انگیزه‌های بیرونی بالایی برای کاهش تعلل خود دارند. وجود مقوله کنکور، انتظارات والدین، جو رقابتی مدارس را می‌توان به عنوان فرضیه‌هایی در این راستا در نظر گرفت. می‌توان انتظارات والدین را به عنوان یک انگیزه بیرونی بالا در بین دانش‌آموزان در نظر گرفت. احتمالاً چنین انگیزه‌های بیرونی برای دانش‌آموزان ایرانی، به اندازه ارزش‌گذاری درونی نسبت به هدف از تعلل آنان می‌کاهد.

یافته دیگری که از پژوهش حاضر به دست آمد این بود که بین سبک هویت اطلاعاتی و تعلل‌گرایی تحصیلی رابطه منفی و معناداری وجود دارد. به این صورت که دانش‌آموزان دارای سبک هویت اطلاعاتی، تعلل کمتری از خود نشان می‌دادند. همچنین سبک هویت اطلاعاتی توانسته بین الگوی ارتباطی خانواده و تعلل‌گرایی تحصیلی نقش میانجی‌گرایانه برقرار کند. یافته‌های این پژوهش، همگام و همخوان با نتایج تحقیقات برزونسکی (۱۹۹۸) است. در تبیین این یافته‌ها می‌توان بیان کرد که افراد دارای سبک ویت اطلاعاتی، آگاهانه و فعالانه به جستجوی اطلاعات و ارزیابی آنها پرداخته و از اطلاعات مناسب بهره می‌گیرند. چنین افرادی معمولاً امیدوار نسبت به آینده، شاداب و خوش‌قول بوده و در هنگام انجام تکالیف تحت تأثیر دیگران نبوده و بر باورهای خود تکیه می‌کنند. ارتباط مؤثر با والدین باعث ایجاد و بهبود هویت اطلاعاتی می‌شود و با افزایش هویت اطلاعاتی این اطمینان در دانش‌آموز شکل می‌گیرد که

پیش‌بینی تعلل‌گرایی تحصیلی بر اساس الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی‌گر سبک‌های هویت

قادر به انجام به موقع تکالیف و وظایف محوله آموزشی هستند. بنابراین تلاش و پشتکار بیشتری از خود نشان می‌دهند و کمتر دچار تعلل می‌شوند. با این تفاسیر می‌توان انتظار داشت هویت اطلاعاتی پیش‌بینی‌کننده منفی تعلل‌گرایی تحصیلی باشد.

بر اساس نتایج این پژوهش پیشنهاد می‌گردد که با توجه به سطح بالای تعلل در بین تعدادی از دانش‌آموزان مسئولین، برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران نظام آموزشی راهبردهایی نظیر استفاده از روش‌های تشویقی و ارائه تقویت‌های لازم در امر انجام تکالیف و با ایجاد علاقه در دانش‌آموزان زمینه را برای کاهش تعلل‌گرایی تحصیلی دانش‌آموزان یا اصلاح آن مورد توجه قرار دهند. در انتها لازم است که به محدودیت‌های پژوهش حاضر اشاره شود، نخست اینکه با توجه به اینکه پژوهش با شرایط خاص فرهنگی و ترکیب جمعیتی خاص انجام شده باید در تعمیم نتایج به دیگر جوامع جانب احتیاط را در نظر گرفت. همچنین، شیوه اساسی جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش مبتنی بر پرسشنامه بود، گرچه چنین شیوه‌ای در بیشتر پژوهش‌ها غالب است، ولی پیشنهاد می‌شود اطلاعات هر متغیر با استفاده از چند روش مختلف جمع‌آوری گردد تا نتایج به‌دست آمده با اطمینان بیشتر مورد استفاده و تعمیم‌دهی قرار گیرد.

پی‌نوشت‌ها:

1- Public procrastination	2- Decisional procrastination
3- Neurotic procrastination	4- Compulsive procrastination
5- Academic Procrastination	6- Parenting style
7- Family Communication Patterns	8- Normative
9- Diffuse/Avoidant	10- Procrastination Assessment Scale Student
11- Reliability	12- Validity
13- Revised Family Communication	14- Identity Style Inventory
15- Root mean square error of approximation	16- Goodness of fit index

پیش‌بینی تعلل‌گرایی تحصیلی بر اساس الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی‌گر سبک‌های هویت

منابع و مأخذ فارسی:

- اساسی، حسین. (۱۳۹۰). بررسی نقش میانجی ابعاد کمال‌گرایی در رابطه بین ابعاد فرزندپروری و اهمال‌کاری تحصیلی. *پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۷۹-۶۰.
- دهقانی‌زاده، محمد حسین و حسین چاری، مسعود. (۱۳۹۱). سرزندگی تحصیلی و ادراک از الگوهای ارتباطی خانواده، نقش واسطه‌ای خودکارآمدی. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، دانشگاه شیراز.
- علی‌مدد، زهرا. (۱۳۸۸). بررسی نقش واسطه‌ای خودتعیینی در رابطه بین ابعاد فرزندپروری و اهمال‌کاری تحصیلی دانشجویان دانشجویان دانشگاه شیراز. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، دانشگاه شیراز.
- فارسی‌نژاد، معصومه. (۱۳۸۶). بررسی رابطه سبک‌های هویت با سلامت اجتماعی و خودکارآمدی تحصیلی در دانش‌آموزان دختر و پسر پایه دوم دبیرستان شهر تهران. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، دانشگاه تهران.
- کوروش‌نیا، مریم. (۱۳۸۵). بررسی تأثیر ابعاد الگوهای ارتباطات خانواده بر میزان سازگاری روانی فرزندان. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی*، دانشگاه شیراز.

منابع و مأخذ خارجی:

- Abar, B., Carter, K.L., & Winsler, A. (2009). The effects of maternal parenting style and religious commitment on self-regulation, academic achievement, and risk behavior among African-American parochial college students. *Journal of adolescence*, 32(2), 259-273.
- Balkis, M., & Duru, E. (2009). Prevalence of academic procrastination behavior among pre-service teacher, and its relationship with demographics and individual preferences. *Journal of theory and Practice in Education*, 5, 18-32.
- Berzonsky, M., & Neimeyer, G.J. (1990). Identity status and personal construct systems. *Journal of adolescent*, 11, 195-204.
- Berzonsky, M.D. & Kuk, L.S. (2005). Identity style, psychosocial maturity, and academic performance. *Personality and Individual Differences*, 39, 235-247.

- Deci, E.L., & Ryan, R.M. (1991). Amotivational approach to self: Integration personality. In R. Dienstbier (Ed), *Nebraska symposium on motivation*, 38, Perspectives on motivation.
- Davis, R.A. (1999). *A cognitive-behavioral model for pathological Internet use (PIU)*. Catalyst. <http://vitoriapoint.com/PIU.htm>.
- Ferrari, J.R., Johnson, J.L., & McCown, W.G. (1995). *Procrastination and task avoidance: theory, research and treatment*. New York: Plenum.
- Frost, R.O., Lahart, C. & Rosenblate, R. (1991). The development of perfectionism: A study of daughters and their parents. *Cognitive Therapy and Research*, 15, 469-489.
- Fitzpatrick, M.A. (2004). The family communication patterns theory: Observation on its development and application. *The Journal of family Communication*, 4, 167-179.
- Heather, J.B. (2001). Identity style, cognitive style and well-being. The rule of commitment. *Journal of Adolescence Research*, 8, 76-79.
- Koerner, F.A., & Fitzpatrick, M.A. (2002). "Undrestanding family communication pattern and family functioning: The roles of conversation orientation and conformity orientation". *Communica* 68.
- Niemiec, C.P., Lynch, M.F. & Vansteenkiste, M. (2006). The antecedents and consequence of autonomous self-regulation for college. A self-determination theory perspective on socialization. *Journal of Adolescence*. 29, 761-775.
- Rakes, G.C., & Dunn, K.E. (2010). The impact of online graduate students' motivation and self-regulation on academic procrastination. *Journal of Interactive Online Learning*, 9(1), 78-93.
- Pychyl, T.A., Coplan, R.J., & Reid, M. (2002). Parenting and procrastination gender differences in the relations between procrastination, parenting style and self-worth in early Adolescence. *Personality and Individual Differences*, 33, 271-285.
- Senecal, C., Koestner, R., & Vallerand, J. (1995). Self-regulation and academic procrastination. *Journal Social Psychology*, 135(5), 607-619.
- Spokas, M.E. (2007). Examination of social anxiety and its relation to parenting styles and practices. *Doctoral dissertation*, Temple University Graduate Board.
- Solomon, L.J., & Rothblum, E.D. (1984). Academic procrastination: Frequency and cognitive-behavioral correlates. *Journal of Counseling Psychology*, 31, 209-503.
- Uzun Ozer, B.U., & Ferrari, J.R. (2011). Gender Orientation and Academic Procrastination: Exploring Turkish High School Students. *Individual Differences Research*, 9(1), 33-40.